

DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2023-37-03>

УДК 94:37.013 (477)

О. О. СУХОБОКОВА, канд.іст.наук, доцент,
доцент кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн
e-mail: olga.sukhobokova@knu.ua ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4140-3231>
Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Київ),
Володимирська, 60, м. Київ, 01601, Україна

РОЛЬ НИКИФОРА ГРИГОРІЄВА В ОРГАНІЗАЦІЙНО-ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДСЬКОГО КОМІТЕТУ У ЧСР

Мета. Аналіз внеску Никифора Григорієва як співзасновника та заступника голови Українського громадського комітету в Чехо-Словацькій республіці в його організаційно-освітню діяльність.

Методологія дослідження ґрунтується на принципах історизму, об'єктивності та системності. Використання проблемно-хронологічного і комплексного підходів, порівняльного та аналітичного методів дозволили визначити концептуальні засади і практичну реалізацію Н. Григорієвим його візії розбудови українського освітнього осередку у ЧСР.

Наукова новизна. Вперше як окремий предмет дослідження цілісно розглядається організаційна діяльність Никифора Григорієва в Українському громадському комітеті у сфері української освіти в Чехо-Словацькій республіці.

Актуальність дослідження визначається постановкою питання та його комплексним розглядом в конкретних хронологічних і просторових межах. Це дозволяє виокремити певний період та напрямок з різноманітної і насиченої діяльності Никифора Григорієва. Водночас його зусилля з організації українських вищих навчальних закладів при Українському громадському комітеті (Української господарської академії у Подебрадах та Українського вищого педагогічного інституту імені М. Драгоманова у Празі), фахової освіти в рамках Української селянської спілки та видання літератури для навчання українців у ЧСР розглядаються як цілеспрямована робота з формування національно-патріотичної позиції української громади в екзилі та підготовка нового покоління борців за незалежність України.

Висновки. Організаційно-освітня діяльність Н. Григорієва як одного з засновників та керівників Українського громадського комітету у ЧСР була органічним продовженням його попередньої громадської, організаційної, педагогічної та просвітницької діяльності і витікала з його настанови на об'єднання закордонного українства навколо одного з пріоритетних завдань суспільного будівництва – формування майбутньої інтелектуальної та професійної еліти, будівничих української держави, передусім – вчителів та фахівців у різних галузях господарства. Таким чином, на його переконання, здобуваючи освіту європейського рівня, наповнену українським національно-патріотичним вихованням та з акцентом на потрібних для батьківщини спеціальностях, українські біженці використовували час вимушеного перебування в еміграції, допоки український політичний провід шукав шляхи визволення України з-під більшовицької окупації, з найбільшою користю для її майбутньої розбудови.

Ключові слова: Никифор Григорієв, освіта, українська діаспора у Чехії, Українська господарська академія, Український вищий педагогічний інститут імені М. Драгоманова, Український громадський комітет у ЧСР.

Як цитувати: Сухобокова О.О. Роль Никифора Григорієва в організаційно-освітній діяльності Українського громадського комітету у ЧСР. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки.* 2023. Вип. 37. С. 23-36, DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2023-37-03>

In cites: Sukhobokova O. The role of Nykyfor Hryhoriyv in the organizational and educational activities of the Ukrainian Public Committee in the Czechoslovak Republic. *V. N. Karazin Kharkiv National University Bulletin «History of Ukraine. Ukrainian Studies: Historical and Philosophical Sciences»*, Issue 37, (23-36), DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2023-37-03> (in Ukrainian)

Никифор Якович Григорієв (9 лютого 1883, с. Бурти на Черкащині – 5 серпня 1953, Нью-Йорк, США) – активний учасник та чільний діяч українського національного руху першої половини ХХ століття, політик, педагог, науковець, публіцист, видавець, організатор у сфері освіти, науки та культури. Він – один з лідерів українського національно-культурницького руху початку ХХ ст. на Поділлі, Української національної революції 1917 – 1921 рр. та Української народної республіки (член Української Центральної Ради та її Малої Ради, міністр освіти), української політичної еміграції в Чехо-Словацькій Республіці 1920-х – 1930-х рр., а також української діаспори у США і Канаді, де він жив з кінця 1930-х років і зрештою завершив свій земний шлях на посаді директора Української служби американської радіостанції «Голос Америки». При цьому саме празький період діяльності Никифора Григорієва (1920–1938) був чи не найактивнішим та найпродуктивнішим як у політичній, так і культурно-освітній й науковій діяльності. Він ознаменувався створенням українського громадсько-політичного та культурно-освітнього осередку у Чехо-Словацькій Республіці (далі – ЧСР) і низки українських громадських, освітніх, наукових інституцій, навколо яких гуртувалися українські емігранти, об'єдналися українські інтелектуали і фахівці у різних галузях та відбулося становлення нового покоління борців за українську незалежність.

Історіографія становлення та діяльності української громади у ЧСР у 1920-х – 1930-х рр. в цілому, її освітніх установ і внеску окремих осіб, таких як Н. Григорієв, на сьогодні є досить ґрунтовною. Український громадсько-політичний та освітньо-науковий осередок у ЧСР міжвоєнного періоду від початку 1990-х рр. став доволі популярною темою серед українських дослідників, що було пов'язано з відкриттям «Празького архіву» – величезного масиву документів українських емігрантських організацій та діячів у ЧСР, який зберігається в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України в м. Києві. Так з'явилася низка праць, присвячених культурно-освітній і науковій діяльності українців у ЧСР, безпосередній стосунок до якої мав Н. Григорієв. Серед них варто виокремити дослідження С. Віднянського та Т. Бублик [2, 3], а також видання праць учасників та очевидців розбудови українського освітнього осередку у ЧСР [10].

З початку 2000-х років історики звернулися і до комплексного вивчення діяльності Українського громадського комітету в ЧСР [7], зусиллями якого було створено низку освітніх інституцій, і постатей його керівників, в тому числі його співзасновника і заступника голови Никифора Григорієва. Це насамперед перша монографія про нього Т. Бевз [1] та дисертаційне дослідження авторки даної публікації [15], а також низка її статей, присвячених різним періодам та напрямкам його діяльності, зокрема і в освітній сфері в Україні та на еміграції [16, 17, 20]. Його організаційну діяльність в сфері освіти у контексті роботи як одного з очільників Празького осередку УПСР та співкерівника Українського громадського комітету у ЧСР відображено і в монографії, що натепер є найповнішим комплексним дослідженням його біографії та діяльності [22].

Однак у винесеному у заголовок цієї статті ракурсі проблема досі не розглядалася, що поряд з потребою вивчення досвіду розбудови системи української освіти в минулому актуалізує дане дослідження та становить його наукову новизну. Актуальності даній публікації також додає те, що нині, коли мільйони українців виїхали до європейських та інших країн внаслідок неспровокованого повномасштабного вторгнення РФ в Україну (як і понад 100

років тому після поразки Українських національно-визвольних змагань), знову гостро постала проблема інтеграції українських дітей та молоді за кордоном в український освітній простір, надання їм можливості навчатися українською мовою, вивчати українську історію, мову, культуру, аби зберегти їхній зв'язок із батьківщиною.

Джерельною базою дослідження стали матеріали згаданого вище «Празького архіву» у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України в м. Києві. Це – насамперед документи з досить великого за обсягом особового фонду Н. Я. Григорієва та фондів інституцій, про які йдеться у статті: Український громадський комітет у ЧСР, Українська господарська академія у Подєбрадах, Український вищий педагогічний інститут імені М. П. Драгоманова, Українська селянська спілка у СЧР, Український громадський видавничий фонд та ін.

Метою даної публікації є висвітлення організаційної діяльності Н. Григорієва у сфері української освіти у ЧСР у 1920-х роках, що становить окремий предмет дослідження, позаяк він зокрема був одним із фундаторів центральних українських вищих навчальних закладів у ЧРС – Української господарської академії у Подєбрадах та Українського вищого педагогічного інституту імені М. Драгоманова, а згодом – співзасновником та керівником Українського інституту громадознавства (Українського соціологічного інституту) у Празі і обох його автономних установ – Українського робітничого університету та Українського музею, а також низки видавництв і часописів, що виходили у Праці у даний період.

Поява цих і низки інших українських інституцій у ЧСР стала можливою завдяки діяльності Українського громадського комітету у Празі (далі – УГК) – найбільшій благодійної (допомогової) організації української еміграції у міжвоєнний період, співзасновником і заступником голови якого був Н. Григорієв. Власне, саме очільники Празької групи УПСР Микита Шаповал та Никифор Григорієв, об'єднані досвідом співпраці за доби Української революції, спільними цінностями та ідеями суспільно корисної роботи, зокрема культурно-просвітницької, і визволення України з-під більшовицької окупації та згуртування української еміграції, й були головними творцями українського освітнього осередку у ЧСР, що перетворив Прагу на один з головних центрів української освіти та науки в світі у міжвоєнний час.

Важливо розуміти, що його розбудова мала чітку логіку і мету. Діяльність на еміграції для Н. Григорієва, як і М. Шаповала була продовженням боротьби за українську державу доби Української національної революції 1917 – 1921 рр. і спрямовувалася на вироблення та реалізацію політичної програми українського національно-визвольного руху за існуючих обставин. Так, вони стали ідеологами єдиного національного фронту на еміграції, який мав об'єднати провідні українські демократичні партії в еміграції на принципах соборності, самостійності України, побудови громадянського демократичного суспільства, орієнтації на власні сили українського народу (втїлити в життя цей проект в 1920-х рр. намагалися українські есери та есдеки у Празі разом з групою В. Винниченка) [19, с. 88–94].

Позаяк в силу об'єктивних і суб'єктивних обставин робота українських політичних осередків на еміграції мала обмежений характер, найбільший потенціал для консолідації української еміграції Н. Григорієв як просвітник за покликанням вбачав у культурно-просвітницькій та освітньо-організаційній діяльності. Варто зауважити, що ще на початку ХХ століття він, виходячи з народницьких ідеалів, свідомо обрав вчительський фах, аби служити українському народу та пробуджувати його національну свідомість. На це була спрямована колосальна за обсягами і значенням його громадська організаційна й просвітницька робота, яку він розгорнув у 1906 – 1915 рр. паралельно з вчителюванням у повітових школах на Київщині та Поділлі: організація хат-читалень, філій товариства «Просвіта», нелегальних гуртків для вивчення суспільно-політичних дисциплін та культурно-просвітницьких заходів з популяризації української національної культури, регіональних вчительських з'їздів, свідомо політизація роботи очолюваного ним подільського Товариства українських поступовців та Кам'янець-Подільської «Просвіти», до управи якої він належав, в напрямку національно-політичного самовизначення. Попри переслідування царським режимом, Н. Григорієв не лише не зупинявся, а навпаки розширював свою діяльність з

формування національно-політичної та громадянської позиції українців, а також готував для цього навчально-методичну літературу – низку підручників і посібників з української та зарубіжної історії та шкільного національно-патріотичного виховання. Багато з них дотепер лишаються актуальними і перевидається в незалежній Україні [16, с. 159–170].

Тож логічно, що обійнявши посаду міністра освіти в уряді УНР В. Голубовича на початку 1918 р., товариша і виконувача міністра освіти в уряді Б. Мартоса в 1919 р. та знову міністра освіти в уряді І. Мазепи (серпень 1919 – травень 1920), він докладав усіх зусиль для розширення мережі й українізації та дерусифікації освіти. Зокрема, організовував обов'язкові для вчителів курси українознавства, зобов'язав їх викладати виключно українською та наказав вилучити з шкільних бібліотек російськомовні імперські підручники й антиукраїнські літературні твори на кшталт поеми О. Пушкіна «Полтава». Натомість дбав про видання нових українських, в тому числі – за змістом, підручників і книг [22, с. 246–254]. Саме національну освіту і патріотичне виховання Н. Григоріїв як освітянин та політик, один з ідеологів українського національно-державного будівництва вважав наріжним каменем. Тому громадсько-політична та освітньо-культурна діяльність розглядалися ним як цілісний комплекс заходів, спрямованих на визволення українського народу та його національну, політичну та культурну емансипацію.

Опинившись на еміграції, він продовжив цей курс і неухильно дотримувався його до кінця життя. Водночас більшість українських політичних сил за кордоном розглядали культурно-просвітницьку роботу як важливу складову своєї діяльності. Саме на цьому як беззаперечному консолідуючому чиннику Н. Григоріїв акцентував увагу у своїй концепції єдиного національного фронту на еміграції і на це свідомо спрямовував свої основні зусилля, як в Чехословаччині, так згодом – США і Канаді. Найповніше реалізувати це вдалося, розбудовуючи Український громадський комітет у ЧСР та український освітній центр навколо нього. Власне, саме УГК він вважав найбільш успішним проектом, який не лише вирішив функціональні практичні завдання, покладені на нього при створенні, а й справді об'єднав українців за кордоном з різними поглядами і політичними уподобаннями.

Заснований за підтримки чехословацького уряду в травні 1921 р. УГК як добровільна неприбуткова громадська організація мав «нести допомогу у всіх її видах для українських громадян, що перебувають у Чехословацькій республіці» [13, с. 22]. Провідною ідеєю проекту стало «рятування» українських емігрантів (незалежно від їхнього походження, віри чи політичних симпатій), які опинилися у ЧСР без засобів до існування, знання мови, можливості захистити свої права, отримати медичну та працевлаштуватися, і водночас – «витворення нових кадрів української культурної армії та засобів культурної боротьби за визволення» [12, с. 164].

Обрану 7 липня 1921 р. управу УГК очолили Микита Шаповал (голова), Никифор Григоріїв (заступник голови) та Олександр Мицюк (теж активний діяч Української революції, міністр УНР). План роботи передбачав насамперед встановити кількість українських емігрантів, їх матеріальне становище та основні потреби; забезпечити юридичну, матеріальну, медичну допомогу, працевлаштування; а також задовольнити культурно-освітні потреби [29, ф. 3801, оп.1, спр.14, арк.1; 4, с. 7]. Відповідно до цих завдань управа створила розгалужену систему відділів УГК: 1) відділ опікування, який займався справами біженців у початковий період перебування в ЧСР; при ньому діяли «переходова станиця» (тимчасовий притулок для біженців) і бюро праці для працевлаштування; 2) медично-санітарний відділ надавав медичну допомогу біженцям, влаштовував їх до лікарень ЧСР; 3) культурно-освітній відділ, на який покладалася організація та керівництво культурними й освітніми закладами при УГК, видавнича справа, підтримка студентства, культурно-просвітницькі акції тощо; 4) організаційний відділ, що створював і керував установами УГК, репрезентував українську еміграцію перед урядом і суспільством ЧСР; 5) фінансово-рахунковий відділ; 6) секретаріат. У жовтні 1923 р. постали видавничий відділ та пресове бюро (інформаційний відділ). Плідно працювали і спеціальні комісії Комітету – «студентська», допомоги голодуючим на Україні, допомоги українським вченим, допомоги жіноцтву і дітям, Організаційна комісія Української

Господарської Академії, Комісія зі створення громадсько-культурного центру української еміграції «Українська хата». У більшості з них працював і Никифор Григоріїв.

Вже сама структура УГК демонструє намір його фундаторів М. Шаповала та Н. Григорієва максимально захистити інтереси української еміграції, сприяти її адаптації та репрезентації у чехословацькому суспільстві. За перші два роки роботи (липень 1921 – липень 1923) комітет надав допомогу більше 4000 осіб. З них до навчальних закладів вступило 1062 особи, понад 2000 осіб було працевлаштовано, близько 5000 отримали матеріальну допомогу тощо. За весь час існування (1921–1925) УГК так чи інакше допоміг приблизно 43000 осіб [23, с. 62–76]. Велику підтримку в цьому, зокрема фінансову, забезпечувала вища влада ЧСР, насамперед перший президент і засновник сучасної чеської держави Томаш Гарріг Масарик (1918–1935) та прем'єр-міністр (1921–1922) і багатолітній міністр закордонних справ ЧСР (1918–1935) Едвард Бенеш, наступник Т. Масарика на посаді президента. Никифор Григоріїв особисто добре знав їх обох, не раз звертався до них у справах УГК, цінував їхню підтримку українського осередку в Празі.

Як незмінний заступник голови УГК Н. Григоріїв виконував левову частку організаційної роботи (як і в партійному осередку УПСР у ЧСР, де також був заступником М. Шаповала), не лише долучившись до створення перелічених відділів УГК, але й спрямовуючи, координуючи і забезпечуючи їх повноцінне функціонування. Протоколи засідань управи та загальних зборів засвідчують його активну участь: він був присутнім майже на кожному із них, брав участь у прийнятті рішень, готував їх проекти, відіграв важливу роль у визначенні напрямків праці УГК, створенні установ і організацій при ньому. Крім того курував відділи опікування, преси, культурно-освітній, бухгалтерський, «селянський» (Українська селянська спілка) та Український вищий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова, й за відсутності М. Шаповала виконував обов'язки голови УГК.

Надаючи землякам-емігрантам матеріальну, юридичну та соціальну допомогу, основні зусилля засновники УГК Микита Шаповал і Никифор Григоріїв спрямували на організаційну освітньо-культурну діяльність для «виховання молодого покоління на основах європейської освіти і збудування за кордоном огнища української культури» [27, с. 5–6]. Вони вважали, що вимушене перебування на еміграції українцям слід використати для здобуття освіти, аби, повернувшись на батьківщину, застосувати набуті в Європі знання і вміння для її розвитку.

Ключовим у цьому стала організація українських навчальних закладів у ЧСР. 17 січня 1922 р. в УГК було утворено спеціальну організаційну комісію в складі М. Шаповала, Н. Григорієва, Б. Матюшенка, Б. Мартоса, І. Паливоди, М. Косюри, С. Гольдельмана, О. Мицюка, яка мала подбати про допомогу українським вченим, їх порятунок як фахівців шляхом залучення до підготовки нового покоління національної інтелігенції, спеціалістів в різних галузях господарювання. Спершу обговорювалося відкриття технічної школи з двома відділами як окремого факультету при вже функціонуючому Українському вільному університеті в Празі. Але зрештою дійшли висновку, що краще створити окрему вищу школу як центр підготовки молоді до відбудови українського господарства. Так сформувалася ідея заснувати Українську господарську академію (УГА) в Подєбрадах неподалік від Праги [9, с. 138].

Никифор Григоріїв, як один з ініціаторів створення УГА, її головними завданнями вважав: «1) дати освіту українською мовою українській молоді; 2) покласти перший камінь українського реального високошкільного будівництва; 3) продемонструвати в Європі українські прагнення і здібності до культури; 4) виховати українських фахівців-патріотів в різних галузях державно-громадського життя для успішного продовження визвольної боротьби» [29, ф. 3562, оп. 1, спр. 92, арк. 192]. Дійсно, УГА постала не лише як перша українська вища господарська школа за кордоном, але і перший у ЧСР та один із найбільших у світі центр української освіти і науково-дослідницької роботи.

Цей приватний вищий навчальний заклад політехнічного типу, очолений Іваном Шовгенівим, діяв на базі трьох факультетів: агрономічно-лісового (19 кафедр), економічно-кооперативного (20 кафедр) та інженерного (20 кафедр). Навчальні програми

склалися за зразками західноєвропейських університетів, але крім фахових предметів, було введено низку суспільствознавчих та українознавчих курсів, базуючись на переконанні ініціаторів створення УГА, що «технік українського господарства разом з тим повинен бути і техніком суспільного будівництва» [29, ф. 3801, оп. 1, спр. 210, арк. 10]. Для осіб із незакінченою середньою освітою при УГА коштом УГК було створено піврічні і річні матуральні курси – по суті, реальну гімназію для дорослих, в яку вони згодом офіційно трансформувалися. Також при академії функціонував інститут наукових стипендіатів, який готував нове покоління викладачів, велика наукова бібліотека і низка студентських гуртків та товариств. Так, крім Академічної громади – студентського об'єднання зі своєю бібліотекою, драматичним товариством, спортивним клубом, хором, оркестром, гуртком бандуристів, організацією скаутів, – діяли Комітет допомоги студентам УГА, Союз відродження українського студентства, кооператив «Україна», ощадно-позичкове товариство «Єдність», видавниче товариство, гурток бібліографів, товариство «Наша хата», мистецький гурток, товариство пасічників, кіш українських пластунів, низка земляцтв тощо [24, с. 15–18].

Відкриття УГА в Подєбрадах (заняття почалися 22 червня 1922 р.) було б неможливим без активної підтримки вищої державної влади ЧСР, передусім Т. Масарика та Е. Бенеша. На прохання керівників УГК очолюване Бенешем Міністерство закордонних справ (саме воно опікувалося справами біженців в країні) надало позику для заснування УГА та на стипендії її студентам. Водночас М. Шаповалу та Н. Григорієву довелося проробити велику організаційну роботу перед відкриттям УГА – від отримання дозволів та коштів до пошуку приміщення, розробки статуту і навчальних програм [13, с. 23]. При цьому, в той час як М. Шаповал переважно виконував «політичні» функції, вирішуючи принципові питання, Н. Григорієв погоджував адміністративні та фінансові справи на всіх рівнях.

Вдячність чеській стороні за доброзичливе ставлення, допомогу українцям, підтримку більшості ініціатив Празького осередку УПСР поряд із щирим інтересом до історії слов'янських народів спонукали Н. Григорієва звернутися до вивчення історії чеського народу та політичного розвитку ЧСР. Він підготував «Коротку історію земель Чехословацької республіки», яку згодом розширив та переклав чеською мовою. Водночас опублікував низку статей, присвячених міжвоєнному становищу ЧСР, перспективам українсько-чеських відносин та видатним чеським політикам. Цілком закономірно особливу увагу він приділив феномену «філософа-революціонера» Томаша Масарика, якому щиро симпатизував як політику та державному діячу, вченому та людині і вважав його боротьбу за створення незалежної Чехословацької республіки та її розбудову гідним прикладом для українців [5].

Никифор Григорієв особисто доклав чимало зусиль для створення та функціонування УГА. Крім участі в безпосередній організації вишу, він працював у комісії УГК у справах УГА, на яку покладалася вся поточна юридично-організаційна та господарська робота, дбав про її матеріальне забезпечення, надання стипендій та матеріальної допомоги студентам як заступник голови «Чесько-українського комітету допомоги українським та білоруським студентам у ЧСР», організацію інтернатів, амбулаторій тощо, був учасником засідань професорської ради УГА до серпня 1923 р. [23, с. 35–36]. У липні 1922 р. професорська рада УГА запросила його викладати на матуральних курсах як позаштатного лектора з всесвітньої та української історії. Через перевантаження роботою в УГК Н. Григорієв у вересні того ж року був змушений призупинити викладацьку діяльність, але протягом 1922–1923 рр. у вихідні і святкові дні охоче читав лекції з чеської історії [29, ф. 3795, оп. 1, спр. 553, арк. 2].

На відмові Н. Григорієва від постійної викладацької роботи в УГА позначився і конфлікт між нею та УГК у другій половині 1922 р. через бажання унезалежитися. Взагалі, по мірі розгортання діяльності УГК збільшувалася критика його керівництва та звинувачення у здобутті політичних дивідендів від допомогової та організаційно-освітньої роботи. Так, проти УГК та особисто М. Шаповала і Н. Григорієва виступила група Михайла Грушевського, центр УНР та осередок Євгена Петрушевича [13, с. 33–34], а також соціалісти-демократи, які до того входили до управи УГК. Складаючи більшість в керівництві УГА, вони разом з місією УНР, яка ініціювала протести студентства, сприяли ескалації конфлікту з метою усунути

М. Шаповала та Н. Григорієва від проводу в УГК. Конфлікт з еседеками поглиблювався суперечками навколо створення єдиного національного фронту та часопису «Нова Україна». 21 січня 1923 р. М. Шаповал і Н. Григорієв оприлюднили звернення «До Українського Громадського Комітету в Ч.С.Р.», у якому спростували обвинувачення в захопленні влади в УГК, довівши, що більшість в ньому склали особи, не асоційовані з УПСР. До того УГК суворо дотримувався принципу аполітичності: понад половина реципієнтів допомоги належали або симпатизували партіям-опонентам УПСР [29, ф. 3801, оп. 1, спр. 381, арк. 26-45].

Очільникам УГК вдалося відстояти свої позиції: переобрану 6 квітня 1923 р. управу знову очолили Микита Шаповал та Никифор Григорієв, а Бориса Матюшенка замінив Микола Галаган [12, с. 168, 170]. Проте відокремлення УГА від УГК та її перехід під опіку Міністерства земельних справ ЧСР уникнути не вдалося. Крім політичних маневрів, властивих українському еміграційному середовищу, це було об'єктивним результатом її розвитку як самостійного освітнього закладу та адміністративно-господарського суб'єкту. Але й після цього УГК продовжував підтримувати УГА у культурно-просвітницькій та науково-організаційній сферах, про що свідчить зокрема і факт викладання Н. Григорієвим у ній нормативного курсу історії в 1923/24 навчальному році. Показово, що під час офіційного візиту президента Томаша Масарика до УГА 9 травня 1923 р. разом з адміністрацією вишу його зустрічав і Никифор Григорієв. Світлини з тієї пам'ятної події дбайливо зберігалися ним у домашньому архіві до кінця життя. Часопис «Нова Україна», повідомляючи про зустріч, зазначав, що Н. Григорієв привітав Т. Масарика від імені УГК й подякував йому та в його особі всьому чехословацькому уряду за допомогу в організації УГА, Вищого педагогічного інституту та матуральних курсів. «Після того, – говорилося у повідомленні, – п. Григорієв представив президентові професуру і студентство Академії та матуральних курсів» [11, с. 170-171].

Поряд з налагодженням роботи УГА, яка готувала кадри для розбудови господарства України, М. Шаповал та Н. Григорієв, виходячи з усвідомлення потреби підвищення рівня культури та національної свідомості українського народу, міркували про «школу, в котрій мали б виховуватись і фахово вивчитись грамотні організатори народної культури», «кадр національно свідомих і по європейському освічених педагогів» [28, с. 152]. Наприкінці 1922 року, коли УГА вже працювала на повну силу, управа УГК ухвалила рішення про заснування другого вищого навчального закладу – Українського вищого педагогічного інституту імені М. Драгоманова у Празі (УВПІ), який було створено в рекордно стислі терміни. 15 січня 1923 р. почала роботу підготовча (організаційна) комісія у складі С. Русової, І. Паливоди, О. Галаган, М. Шаповала, М. Галагана і Н. Григорієва, й вже 4 квітня 1923 р. МЗС ЧСР затвердило статут Інституту, а з 1 серпня розпочався навчальний процес.

Інститут готував педагогів для вищих початкових шкіл, учительських семінарій, нижчих класів гімназій, середніх технічних закладів, а також спеціалістів з педагогічної, виховної та адміністративної роботи в освітніх установах. Першими трьома факультетами стали історично-літературний, фізико-математичний і природо-географічний, згодом було створено музично-педагогічний відділ, а фізико-математичний і природо-географічний факультети об'єдналися у математично-природничий. Перелік предметів, що викладалися в УВПІ (українська та іноземні мови, українська література, теорія та історія мистецтва й естетики, історія українського письменства, українська і всесвітня історія, фізична й економічна географія України та ЧСР, математика, геометрія, фізика, природознавство, хімія, креслення і малювання, фізкультура, соціологія, психологія, логіка, право, філософія, методика викладання окремих дисциплін, педагогіка і дидактика, шкільна і позашкільна освіта тощо), його професорсько-викладацький склад (Л. Білецький, С. Сірополко, Л. Чикаленко, С. Русова, Д. Дорошенко, Д. Чижевський, Ф. Стешко, А. Животко та інші), функціонування при ньому низки студентських організацій і товариств свідчить про те, що виш давав студентам повноцінну університетську освіту за європейським зразком. При цьому він готував не лише

високопрофесійних педагогів, але і національно свідомих, всебічно розвинених особистостей із широким світоглядом.

Високо оцінюючи створення УВП, Н. Григорієв наголошував: «Створюючи кадри українських вчителів, ми творимо й свідому українську націю. Бо, кому не відомо, визвольну боротьбу вів і веде український учитель. Український учитель – творець політичного пробудження України» [29, ф. 3972, оп. 3, спр. 3, арк. 12]. Саме у руслі цих настанов він впродовж 1923 р. викладав у виші всесвітню та українську історію, історію відродження України. Також на нього управою УГК було покладено обов'язок опікуватися вишем, тому він брав участь у засіданнях професорської ради й обговоренні важливих питань, візував документи, поки у листопаді 1924 року УВП не вийшов з-під підпорядкування УГК. При цьому колектив інституту високо цінував допомогу УГК, в тому числі Н. Григорієва. Це знайшло відображення в окремій подяці професорської ради інституту «Управі УГК в особі її голови М. Шаповала, заступника голови Н. Григорієва і члена М. Галагана за їх безпосереднє переведення організації Інституту та найзичливіше відношення до Інституту» [29, ф. 3801, оп. 1, спр. 603, арк. 9].

Свій досвід культурно-просвітницької роботи та організаторські здібності Никифор Григорієв зміг реалізувати, куруючи роботу Української селянської спілки, яка постала на базі відділу допомоги селянству УГК. З 1923 р. вона почала працювати як окрема професійна організація, що нараховувала 1,5 тисячі членів і основними завданнями якої було надання колишнім селянам (понад половина всіх українських емігрантів в ЧСР) гуманітарної, юридичної, фінансової допомоги, згуртування їх у професійні спілки (організація мала до 30 філій), а також культурно-просвітницька робота [14, с. 64–68].

Оскільки переважна більшість колишніх українських селян-емігрантів була працездатного віку, але не мала професії, їхньою головною проблемою було працевлаштування. Тож УСС з допомогою УГК організувала низку понад 20 курсів, які давали найбільш затребувані робітничі спеціальності: миловарські, автотракторні, друкарські, різьбярські, бджолярські, килимарські тощо, а також з підготовки інструкторів професійно-просвітницької роботи й курси для неписьменних. За наполяганням керівництва УГК на всіх курсах, незалежно від профілю, викладалися українознавчі дисципліни. Н. Григорієв не лише взяв участь в організації курсів як член головного комітету спілки та її празької філії, але і викладав на них історію України та історію Чехії.

Саме за головування Никифора Григорієва в другій половині 1924 року УСС стала цілком самостійною, незалежною від УГК. Він особисто займався організацією постійних курсів, тематичних лекцій, вдосконаленням видавничої діяльності тощо [29, ф. 3839, оп.1, спр.20, арк. 97–98, спр. 56, арк. 51–58]. Важливою ланкою роботи УСС, яку Н. Григорієв взяв на себе, стало вирішення різних справ з міністерствами закордонних і аграрних справ ЧСР, зокрема питанням професійної освіти, наприклад, заснування при спілці курсів заочної освіти, друку лекцій для курсів тощо. Така діяльність УСС стала чи не найкращою ілюстрацією тези міністра закордонних справ ЧСР В. Гірси, що основною формою допомоги УГК українським біженцям стала «трудова». Тобто, отримуючи фінансову допомогу від уряду, українська еміграція не «проїдала» її, а використовувала для організації своїх освітніх закладів аби здобути освіту чи перекваліфікуватися і самостійно заробляти на життя власною працею, адже переважна більшість емігрантів з України складали люди працездатного віку [18].

У звіті про діяльність УГК за 1924 р. констатується, що «кульмінаційний пункт шляху, перейденого УГК» припадає на 1923 рік [29, ф. 3801, оп. 1, спр. 470, арк. 34]. Тоді М. Шаповал та Н. Григорієв вважали, що організацію системи освітніх закладів для української еміграційної спільноти в ЧСР фактично завершено. Але існування мережі навчальних закладів та курсів, що охопили 2000 українців лише у ЧСР (за підрахунками УГК, разом з іншими країнами ця цифра становила близько 4500), актуалізувало проблему забезпечення їх навчальною літературою. УГА, УВП та Український вільний університет видавали окремі підручники та курси лекцій, проте їх наклади по 200–300 примірників та якість були

незадовільними. Це спонукало УГК заснувати 1 травня 1923 р. Український громадський видавничий фонд (УГВФ) [25, с. 155–156].

Никифор Григорієв став членом комісії з розробки статуту фонду, а також як приватний акціонер увійшов до колективного керівного органу – видавничої ради, яка відбирала матеріали для друку, укладала контракти, реалізовувала продукцію тощо. Водночас долучився і до редакційної роботи – як рецензент відділу «Історія, соціологія, політика» [29, ф. 3801, оп. 1, спр. 284, арк. 1–2, спр. 371, арк. 22]. У грудні 1925 року, коли фонд реорганізувався у самостійне кооперативне видавниче товариство, він став заступником голови його наглядової ради, згодом, у серпні – вересні 1927 року виконував обов'язки голови правління [29, ф. 3802, оп. 1, спр. 37, арк. 13]. Використовуючи свій вплив, він пропонував видавати поряд із фаховою науковою літературою більш популярну, публіцистичну та довідкову, сприяв популяризації продукції товариства та розширенню кола її споживачів за межами ЧСР, зокрема представляв фонд під час перебування у США в 1927 та 1928 рр. і в Польщі у 1934 р. [29, ф. 3562, оп. 2, спр. 1, арк. 52–53]. Водночас Н. Григорієв співпрацював із УГВФ і як автор, подав до друку низку своїх історичних дослідницьких та навчально-методичних праць. На жаль, більшість з них так і не була опублікована.

Принагідно доречно згадати і про внесок Никифора Григорієва у створення та діяльність інших видавничих проектів. Так він долучився до створення низки українських видавництв у ЧСР, безпосередньо не пов'язаних із УГК, зокрема очолював видавниче товариство «Нова Україна», що видавав одноіменний часопис (1922 – 1928), одним з редакторів якого він був (це окрема важлива сторінка плідної діяльності Н. Григорієва у ЧСР та унікальне явище в українській емігрантській публіцистиці і пресі). Поза суспільно-політичним значенням «Нової України», вона відіграла важливу роль в культурно-просвітницькій роботі, зокрема знайомила читачів з тогочасною українською прозою та поезією, друкуючи твори українських літераторів як з-за кордону, так і з підсоветської України, а товариство «Нова Україна» друкувало художні, публіцистичні, науково-популярні твори українських авторів. У такий спосіб реалізовувалася настанова на виховання нового покоління інтелігентів та патріотів. Саме на останнє було спрямоване розпорядження Н. Григорієва як керівника видавництва продавати журнал «Нова Україна» студентам за третину від його вартості [21, с. 331–332].

Найповніше своє бачення ролі видавничої справи та розвитку української національної преси у збереженні української нації Никифор Григорієв виклав у статті «Національний обов'язок»: «Національна свідомість росте і скріпляється поруч з розвитком культури. Де нема національної культури, там нема нації, а є лише етнографічний матеріал. Головним засобом розвитку культури є друковане слово. Тепер ми стоїмо перед великою загрозою, на Україні руїна. Помимо політичного свавільства окупації, на Україні з економічних причин немає змоги друкувати книжок... І коли справа постачання українському народові книжок не буде налагоджено з боку, Україна на довгий час опиниться в великій темряві» [4, с. 9]. Ці тези досвідченого політика розкривають його особливе ставлення не лише до видавничої справи, з якою він був пов'язаний впродовж всього життя, а й до національної освіти в зарубіжжі та просвітництва загалом, яке стало лейтмотивом його громадської та освітньо-організаційної діяльності.

Загалом розбудова УГК цілої мережі української освітньої інфраструктури у ЧСР від початкових шкіл, професійних курсів та зрештою – університетів, до чого Н. Григорієв мав безпосередній стосунок, виконувала одразу кілька стратегічних завдань українського національного руху. М. Шаповал та Н. Григорієв як політики, які пророкували на перспективу діяльність своєї політичної сили та всього українського національного руху, повною мірою усвідомлювали значення якісної та національно спрямованої освіти для українських емігрантів – представників народу, позбавленого своєї держави і території, як найефективнішого засобу збереження національної ідентичності, культурного зв'язку із Україною та залучення молоді до національно-визвольного руху. Створений у ЧСР осередок української освіти і науки став потужним світовим центром формування нового покоління українських патріотів та інтелігенції, фахівців у різних сферах, які боролися за визволення

України та, як розраховували творці осередку М. Шаповал і Н. Григорієв, після її звільнення мали б розбудувати її економіку, науку, освіту, використовуючи свої знання та досвід. Тож унікальність українського еміграційного осередку, що утворився у ЧСР у 1920-ті рр., полягає насамперед у тому, що саме там і переважно зусиллями УГК і створених ним освітніх закладів, постало нове покоління свідомих українців з європейською освітою.

На жаль, його стрімкий розвиток загальмувався і опинився під загрозою ліквідації вже у середині 1920-х років, коли уряд ЧСР з політичних міркувань суттєво скоротив фінансування, й постало питання про закриття УГК низки українських інституцій, заснованих лідерами УПСР. Проте навіть за таких умов вони намагалися максимально використати свої організаційні можливості для посилення українського національного визвольного руху за рахунок освічених та підготовлених до розбудови вільної України фахівців й поширення української освіти на якнайширше коло української еміграції. Так, восени 1925 р. було засновано Український інститут громадознавства (Український соціологічний інститут) у Празі на чолі з М. Шаповалом, в якому Н. Григорієв опікувався адміністративно-господарськими і фінансовими справами, очолював відділ народознавства (1925–1927) та обидві автономні установи інституту – Український національний музей-архів (1923–1925, 1927–1932) й Український робітничий університет (лютий 1929 – квітень 1931) – перший український виш з дистанційною формою навчання; зрештою у 1933–1938 рр. був директором всього інституту. Таким чином, Н. Григорієв відіграв й значну роль у становленні науково-дослідницьких установ на еміграції як організатор, керівник і надзвичайно плідний науковець, дослідник теоретичних та практичних суспільствознавчих проблем [17, с. 77–83].

Та остаточне припинення фінансування, виснажливі конфлікти з політичними опонентами, внутрішні суперечності і зрештою смерть в 1932 р. Микити Шаповала, головного натхненника та лідера українського есерівського осередку у Празі, фактично, позбавили його перспектив. Науковці та громадські діячі, залучені до роботи в створених ними закладах, мали шукати іншу роботу, Н. Григорієв, який перебрав на себе керівництво, безрезультативно намагався знайти засоби для збереження цінних наукових напрацювань, матеріальної бази та максимально пом'якшити процес ліквідації цих інституцій. А питання перенесення празького осередку як політичного центру УПСР, так і культурно-освітнього, до США або Канади, що постало ще наприкінці 1920-х рр., виглядало чи не як єдиний можливий спосіб порятунку. На жаль, реалізувати цю ідею повною мірою не вдалося: почалася Друга світова війна, що поставила під загрозу не лише існування українського осередку у ЧСР, а й фізичне виживання його представників. Втім свій чималий досвід організаційної освітньої і видавничої діяльності, здобутий у ЧСР, Н. Григорієв згодом використав у США і Канаді, намагаючись створити там у повоєнні роки український культурно-освітній осередок за зразком празького.

Оцінюючи внесок Никифора Григорієва в організаційно-освітню діяльність Українського громадського комітету в ЧСР, варто ще раз наголосити на історичному значенні створеного ним українського культурно-освітнього осередку, що став феноменом української міжвоєнної еміграції, виховавши нове покоління українців з виразним національно-політичним світоглядом та європейською освітою. За твердженням Н. Григорієва, з яким важко не погодитися, саме у ЧСР і саме зусиллями УГК постало нове молоде покоління свідомих українців з виразним національно-політичним світоглядом та європейською освітою, що окреслювало перспективу для українського національно-визвольного руху. «При такому культурному стані (української еміграції – *авт.*) для кожного європейця стає зрозуміла неминуча консеквенція української політичної самостійності, – наголошував він. – Із теоретичних міркувань вона обертається в реальність» [29, ф. 3562, оп. 1, спр. 92, арк. 192].

Без перебільшення, велика заслуга в цьому М. Шаповала і Н. Григорієва, які створили інтелектуально потужний креативний тандем, здатний виробляти та ефективно реалізовувати суспільно важливі політичні і культурні проекти. При цьому Григорієв – фактично незмінний заступник М. Шаповала у партійній організації до його смерті у 1932 р., коли очолив її – взяв на себе більшу частину практичної організаторської роботи, вирішуючи адміністративні, фінансові, господарські проблеми заснованих ними установ. При цьому, попри свій значний

внесок у діяльність УГК, зокрема і в галузі освіти, при кожній нагоді він наголошував на винятковій ролі М. Шаповала у розбудові чехословацького культурно-освітнього осередку та всій їхній громадській роботі: «Цеглинка за цеглинкою в товаристві М. Ю. Шаповала, під впливом його безмежного темпераменту, гострого аналітичного розуму, невтомної енергії, великого наукового знання суспільних відносин, невідступної чесності, глибокої щирості, повної відданості і саможертвності інтересам українського народу; разом з кількома самовідданими, безкорисними, працьовитими товаришами почали ми знову мурувати підвалини кращої майбутності українського народу, готувати нові, більш освічені, більш досвідчені сили для боротьби за його інтереси» [6, с. 14].

Результати їх роботи виявилися вже незабаром, коли випускники створених ними навчальних закладів поповнили лави борців за незалежність України, увійшли і згодом перебрали на себе провід в українських громадах різних країн Європи та Америки. Саме цей аспект міг би бути перспективним напрямком подальших досліджень місця і ролі українського освітнього осередку у ЧСР в українському національно-визвольному русі ХХ століття та українській діаспорі на Заході.

Конфлікт інтересів

Автор заявляє, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, автор повністю дотримується етичних норм, включаючи плагіат, фальсифікацію даних та подвійну публікацію.

Список використаної літератури

1. Бевз Т. А. Н. Я. Григоріїв – політик і вчений. Київ: ІММБ, 2002. 285 с.
2. Бублик Т. В. Наукова та культурно-освітня діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині та Німеччині в 20-30-ті роки ХХ століття: Дис... канд. іст. наук: 07.00.01. Київ, 1997. 178 с.
3. Віднянський С. В. Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині: Український вільний університет (1921 – 1945). Київ: Інститут історії України НАН України, 1994. 82 с.
4. Григоріїв Н. Національний обов'язок. *Громадський вісник*. Прага, 1921. № 3–4. С. 9.
5. Григоріїв-Наш. Т. Г. Масарик, його життя та діяльність. Прага: Легіографія, 1925. 88 с.
6. Григоріїв Н. Творці мого «Я». *Трудова Україна*. Прага, 1933. № 10. С. 14–16.
7. Даниленко О. В. Український Громадський Комітет у Чехословаччині (1921 – 1925 рр.): Дис... канд. іст. наук: 07.00.01. Київ, 2004. 208 с.
8. З діяльності УГК на Чехословаччині. *Громадський вісник*. Прага, 1921. № 1. С. 7.
9. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Ч. 1. Прага, 1942. 367 с.
10. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919 – 1939 (матеріали, зібрані С. Наріжним до частини другої). Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 1999. 272 с.
11. Провідини Президентом Ч.С. Республіки Української Господарської Академії в Подебрадах. *Нова Україна*. Прага, 1923. № 6. С. 170–171.
12. Рік праці Українського Громадського Комітету. *Україна*. Прага, 1923. № 6. С. 168–170.
13. Рік праці Українського Громадського комітету в ЧСР. Прага, 1922. 45 с.
14. Статут Української Селянської Спілки на еміграції. *Наша Спілка*. Прага, 1923. № 2–3. С. 64–68.
15. Сухобокова О. О. Громадсько-політична та культурно-просвітницька діяльність Н. Григорієва (1883 – 1953): Дис... канд. іст. наук: 07.00.01. Київ, 2008. 266 с.
16. Сухобокова О. Культурно-просвітницька та педагогічна діяльність Н. Я. Григорієва. *Український історичний збірник*. Київ: Інститут історії НАН України, 2006. Вип. 9. С. 157–172.
17. Сухобокова О. Наукова та організаційна робота Н. Григорієва в Українському інституті громадознавства у Празі. *Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія*

- Федьковича: *Історія*. Чернівці, 2019. №49. С. 77–83.
DOI: <https://doi.org/10.31861/hj2019.49.77-83>
18. Сухобокова О. «Огнище української культури»: українська освіта та наука у міжвоєнній Чехословаччині. URL: <http://surl.li/mkprz> (дата звернення: 21.12.2023).
19. Сухобокова О. Спроба створення єдиного національного фронту на еміграції українськими соціалістами в першій половині 1920-х рр. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія*. Чернівці, 2018. №48. С.88–94. DOI: <https://doi.org/10.31861/hj2018.48.88-94>
20. Сухобокова О. Український робітничий університет у Празі (1927-1931рр.). *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. Київ: Інститут історії України НАН України, 2007. Вип. 17. С. 320–334. URL: http://resource.history.org.ua/publ/pro_2007_17_320
21. Сухобокова О. Часопис «Нова Україна» у Празі (1922 – 1928 рр.): до 90-ї річниці від заснування. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. Зб. статей*. Київ: Інститут історії України НАН України, 2013. Вип. 18. С. 324–337. URL: http://resource.history.org.ua/publ/xxx_2013_18_324
22. Сухобокова О. Шлях до волі: Никифор Григорій (1883 – 1953): монографія. Київ – Вінниця: ТОВ «Твори», 2019. 608 с.
23. Три роки праці Українського Громадського Комітету в ЧСР. 7/VII.1921 – 7/VII.1924. Прага, 1924. 104 с.
24. Українська Господарська академія в Ч.С.Р. Подєбради, 1926. 36 с.
25. Український Громадський Видавничий Фонд. *Нова Україна*. Прага, 1923. № 6. С. 155-156.
26. Український громадський комітет в ЧСР. *Нова Україна*. Прага, 1925. № 2–3. С. 164-168.
27. Шаповал М. Завдання української еміграції. *Нова Україна*. Прага, 1926. № 1–2. С. 1–20.
28. Шаповал М. Український Вищий Педагогічний Інститут імені М. Драгоманова. *Нова Україна*. Прага, 1923. № 6. С. 151–154.
29. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України.

O. O. SUKHOBOKOVA, Ph. D. (History),
Associate Professor of the Department of Modern and
Contemporary History of Foreign Countries
e-mail: olga.sukhobokova@knu.ua ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4140-3231>
Taras Shevchenko National University of Kyiv
60 Volodymyrska Street, Kyiv, 01033, Ukraine

THE ROLE OF NYKYFOR HRYHORIYV IN THE ORGANIZATIONAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES OF THE UKRAINIAN PUBLIC COMMITTEE IN THE CZECHOSLOVAK REPUBLIC

Purpose. Analysis of Nykyfor Hryhoriyv's contribution to the organizational and educational activities of the Ukrainian Public Committee in the Czechoslovak Republic.

The research methodology is based on the principles of historicism, objectivity and systematicity. The use of problem-chronological and complex approaches, comparative and analytical methods made it possible to determine the conceptual foundations and practical implementation of N. Hryhoriyv's vision of building a Ukrainian educational center in the Czechoslovak Republic.

Scientific novelty. For the first time, the organizational activity of Nykyfor Hryhoriyv in the Ukrainian Public Committee in the field of Ukrainian education in the Czechoslovak Republic is holistically considered as a separate subject of research.

The relevance of the research is determined by the formulation of the question and its comprehensive consideration within specific chronological and spatial boundaries. His efforts in the organization of Ukrainian higher educational institutions under the Ukrainian Public Committee (Ukrainian Academy of Economics in Podyebrady and Ukrainian Higher Pedagogical Institute named after M. Drahomanov in Prague), professional education within the framework of the Ukrainian Peasant Union and publication of educational literature are considered as purposeful work on the formation of national-patriotic position of the Ukrainian community in exile and the training of a new generation of fighters for the independence of Ukraine.

Conclusions. The organizational and educational activity of Nykyfor Hryhoriyv, as one of the founders and leaders of the Ukrainian Public Committee in the Czechoslovak Republic, was an organic continuation of his previous activities and the course of uniting Ukrainians abroad around one of the priority tasks of social construction – the formation of the future intellectual and professional elites, builders of the Ukrainian state, primarily teachers and specialists in various branches of the economy. Thus, according to his conviction, Ukrainian refugees acquired a European-level education with Ukrainian national-patriotic education and specialties needed for their homeland. And therefore, they used the time of their stay in emigration with the greatest benefit for the future development of their homeland.

Key words: Nykyfor Hryhoriyv, education, Ukrainian diaspora in the Czech Republic, Ukrainian Academy of Economics, Ukrainian Higher Pedagogical Institute named after M. Dragomanov, Ukrainian Public Committee in the Czech Republic.

References

1. Bevz T. A. (2002). N. Ya. Hryhoriyv is a politician and a scientist. Kyiv: IMMB, 2002. 285 p. (in Ukrainian)
2. Bublyk T. V. (1997). Scientific and the cultural and educational activities of the Ukrainian emigration in Czechoslovakia and Germany in the 20s and 30s of the 20th century: Dissertation for the degree of candidate of historical sciences: 07.00.01. Kyiv. 178 p. (in Ukrainian)
3. Vidnyanskyi S. V. (1994). Cultural, educational and scientific activity of the Ukrainian emigration in Czechoslovakia: Ukrainian Free University (1921–1945). Kyiv: Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine. 82 p. (in Ukrainian)
4. Hryhoriyv N. (1921). National duty. *Public Herald*. Prague. № 3–4. P. 9. (in Ukrainian)
5. Hryhoriyv–Nash. (1925). T. G. Masaryk, his life and activities. Prague: Legiography. 88 p. (in Ukrainian)
6. Hryhoriyv N. (1933). Creators of my «I». *Labor Ukraine*. Prague. № 10. P. 14–16. (in Ukrainian)
7. Danylenko O. V. (2004). Ukrainian Public Committee in Czechoslovakia (1921–1925): Dissertation for the degree of candidate of historical sciences: 07.00.01. Kyiv, 2004. 208 p. (in Ukrainian)
8. On the activities of the UGK in Czechoslovakia. (1921). *Public Gazette*. Prague. № 1. P. 7. (in Ukrainian)
9. Narizhnyi S. (1942). Ukrainian emigration. Cultural work of the Ukrainian emigration between the two world wars. P. 1. Prague. 367 p. (in Ukrainian)
10. Narizhnyi S. (1999). Ukrainian emigration. Cultural work of the Ukrainian emigration 1919–1939 (materials collected by S. Narizhnyi for the second part). Kyiv: Olena Teliga Publishing House. 272 p. (in Ukrainian)
11. Visit by the President Ch.S. Republic of the Ukrainian Academy of Economics in Podyebrady. (1923). *New Ukraine*. Prague. № 6. C. 170–171. (in Ukrainian)
12. A year of work of the Ukrainian Civic Committee. (1923). *New Ukraine*. Prague. № 6. C. 168–170. (in Ukrainian)
13. A year of work of the Ukrainian Public Committee in the Czechoslovak Socialist Republic. (1922). Prague. 45 p. (in Ukrainian)

14. Statute of the Ukrainian Peasant Union on Emigration. (1923). *Our Union*. Prague. № 2–3. P. 64–68. (in Ukrainian)
15. Sukhobokova O. (2008). The public-political, cultural and educational activity of N.Ya. Hryhoriiv (1883 – 1953): Dissertation for the degree of candidate of historical sciences: 07.00.01. Kyiv, 2008. 266 p. (in Ukrainian)
16. Sukhobokova O. (2006). Cultural-educational and pedagogical activities of N. Ya. Hryhoriyv. *Ukrainian historical collection*. Kyiv: Institute of History of the National Academy of Sciences of Ukraine. Issue 9. P. 157–172. (in Ukrainian)
17. Sukhobokova O. (2019). Scientific and organizational work of N. Hryhoriyv at the Ukrainian Institute of Community Studies in Prague. *Scientific Bulletin of Yuriy Fedkovich University of Chernivtsi: History*. Chernivtsi. №49. P. 77–83. DOI: <https://doi.org/10.31861/hj2019.49.77-83> (in Ukrainian)
18. Sukhobokova O. «The hearth of Ukrainian culture»: Ukrainian education and science in interwar Czechoslovakia. URL: <http://surl.li/mkprz> (21.12.2023) (in Ukrainian)
19. Sukhobokova O. (2018). An attempt to create a united national front on emigration by Ukrainian socialists in the first half of the 1920s. *Scientific Bulletin of Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University: History*. Chernivtsi. №48. P. 88–94. DOI: <https://doi.org/10.31861/hj2018.48.88-94> (in Ukrainian)
20. Sukhobokova O. (2007). Ukrainian Workers' University in Prague (1927–1931) // *Problems of the history of Ukraine: facts, judgments, searches*. Kyiv: Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine. Issue 17. P. 320–334. URL: http://resource.history.org.ua/publ/pro_2007_17_320 (in Ukrainian)
21. Sukhobokova O. (2013). The magazine «New Ukraine» in Prague (1922–1928): to the 90th anniversary of its founding. *Ukraine of the 20th century: culture, ideology, politics. A collection of articles*. Kyiv: Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine. Issue 18. P. 324–337. URL: http://resource.history.org.ua/publ/xxx_2013_18_324 (in Ukrainian)
22. Sukhobokova O. (2019). Way to the Will: Nykyfor Hryhoriyv (1883 – 1953): monograph. Kyiv – Vinnytsia: LLC «Tvory». 608 p. (in Ukrainian)
23. Three years of work of the Ukrainian Public Committee in the Czech SSR. 7/VII.1921 – 7/VII.1924. (1924). Prague. 104 p. (in Ukrainian)
24. Ukrainian Academy of Economics in Ch.S.R. (1926). Podyebrady. 36 p. (in Ukrainian)
25. Ukrainian Public Publishing Fund. (1923). *New Ukraine*. Prague. № 6. P. 155–156. (in Ukrainian)
26. Ukrainian Public Committee in the Czechoslovak Socialist Republic. (1925). *New Ukraine*. Prague. № 2–3. P. 164–168. (in Ukrainian)
27. Shapoval M. Tasks of Ukrainian emigration. (1926). *New Ukraine*. Prague. № 1–2. P. 1–20. (in Ukrainian)
28. Shapoval M. Ukrainian Higher Pedagogical Institute named after M. Drahomanov. (1923). *New Ukraine*. Prague. № 6. P. 151–154. (in Ukrainian)
29. Central State Archives of Higher Authorities and Administration of Ukraine.